

ЗВ'ЯЗОК МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ З РІВНЕМ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

О. В. Пастовенський

Досліджено діапазони впливу громадських чинників на освітні системи та зв'язки означених чинників із моделями управління загальною середньою освітою. Проаналізовано поняття соціального капіталу, розглянуто варіанти його структури. Обґрунтовано, що розвиток моделей управління загальною середньою освітою пов'язаний із рівнем соціального капіталу.

Ключові слова: громадські чинники, діапазони впливу на систему управління освітою, модель управління загальною середньою освітою, соціальний капітал, структура соціального капіталу.

Пастовенський А. В. Связь моделей управления общим средним образованием с уровнем социального капитала

Исследованы диапазоны влияния общественных факторов на образовательные системы и связи обозначенных факторов с моделями управления общим средним образованием. Проанализировано понятие социального капитала, рассмотрены варианты его структуры. Обосновано, что развитие моделей управления общим средним образованием связано с уровнем социального капитала.

Ключевые слова: общественные факторы, диапазоны влияния на систему управления образованием, модель управления общим средним образованием, социальный капитал, структура социального капитала.

Pastovensky O. V. The Correlation of Secondary Education Management Models with the Level of Social Capital

The diapasons of influence of public factors on the educational systems and their correlation with secondary education management models are investigated in the article. The concept of social capital is analysed; the variants of its structure are considered. The conclusion is made, that the development of secondary education management models is connected with the level of social capital.

Keywords: public factors, the diapasons of influence of public factors on the educational management system, the model of secondary education management, social capital, social capital structure.

Процеси демократизації соціальних систем ведуть до необхідності перебудови освітньої галузі, пошуку нових, відкритих і демократичних моделей управління загальною середньою освітою (ЗСО), забезпечення органічного поєднання засобів державного впливу з громадським управлінням.

Питання розвитку загальної середньої освіти на основі оптимального поєднання державних і громадських чинників в управлінні галуззю досліджували Дж. Ст. Мілль, Д. Дьюї, Д. Конант, Р. Вестбрук, Е. Гутман, Е. Ентвістл, Т. Найт, А. Нейл, М. Барбер, В. Грабовський, І. Довбиш, Г. Єльнікова, О. Зайченко, Ю. Кавун, Л. Калініна, М. Комарницький, С. Корольок, Г. Костюк, В. Князев, О. Марчак та ін.

Вивченню соціальних систем, зокрема соціального капіталу, присвятили свої

праці П. Бурдье, М. Вулкок, Дж. Коулман, А. Портес, Р. Патнам, Ф. Сабатіні, Ф. Фукуяма, Е. Гугнін, А. Колодій, Ю. Привалов, О. Рогожин, Ю. Савко, В. Степаненко, В. Чепак та ін.

Однак дотепер ще недостатньо повно досліджено взаємозв'язок освітніх систем і соціального капіталу. Метою статті є проаналізувати зв'язок моделей управління загальною середньою освітою з рівнем соціального капіталу.

Спробуймо дещо детальніше дослідити громадські чинники в управлінні освітою, під якими будемо розуміти визначені законодавством права, компетенції, обов'язки органів місцевого самоврядування, професійних асоціацій педагогів, органів учнівського та батьківського самоуправління всіх рівнів, громадських організацій, що стосуються функціонування й розвитку системи освіти.

Таблиця 1

Діапазони впливу громадських чинників на систему управління загальною середньою освітою

Діапазони впливу громадських чинників на управління ЗСО	Умовні позначення	Відсоток впливу громадських чинників на управління ЗСО	Модель управління загальною середньою освітою	Умовні позначення
1. Діапазон мінімального впливу	min	0 – 5 %	Державна	Д
		5 – 10 %	Перехідна від державної до державно-громадської	Пд→д-г
2. Діапазон міноритарного впливу	mnr	5 – 10 %	Державно-громадська	Д-Г
		10 – 45 %		
3. Діапазон паритетного впливу	prt	45 – 55 %	Перехідна від державно-громадської до громадсько- державної	Пд-г→г-д
4. Діапазон домінантного впливу	dmn	55 – 90 %	Громадсько-державна	Г-Д
		90 – 95 %	Перехідна від громадсько-державної до громадської	Пг-д→г
5. Діапазон максимального впливу	max	90 – 95 %	Громадська	Г
		95 – 100 %		

Для цього окреслимо діапазони впливу громадських чинників (у відсотках порівняно з державними) на систему управління загальною середньою освітою таким чином:

- ♦ діапазон *мінімального* впливу громадських чинників (позначимо min). У цьому діапазоні громадськість практично не впливає на навчально-виховний процес. Лише близько 5 – 10 % управлінських рішень приймається і реалізується з урахуванням думки громадськості;

- ♦ діапазон *міноритарного* впливу громадських чинників (позначимо mnr). У названому діапазоні держава має переважний вплив на прийняття рішень. Водночас громадськість у межах, визначених державою, через конференції, ради школи, піклувальні ради, батьківські комітети, інші громадські організації впливає на прийняття від 5 % до 45 % рішень щодо напрямів розвитку освіти;

- ♦ діапазон *паритетного* впливу гро-

мадських чинників (позначимо prt). У цьому діапазоні держава і громадськість – рівноправні партнери. Близько половини (45 – 55 %) управлінських рішень приймається громадою. Цей етап є перехідним від державно-громадської до громадсько-державної моделі управління загальною середньою освітою;

- ♦ діапазон *домінантного* впливу громадських чинників (позначимо dmn). У такому діапазоні управління загальною середньою освітою дедалі більше переходить до структур громадянського суспільства – добровільно утворених об'єднань, асоціацій, організацій громадян, що впроваджують освітню політику на основі демократичних процедур само- і співуправління. На цьому етапі від 55 до 95 % управлінських рішень приймається громадою;

- ♦ діапазон *максимального* впливу громадських чинників (позначимо max). Це – діапазон найвищого впливу громади на

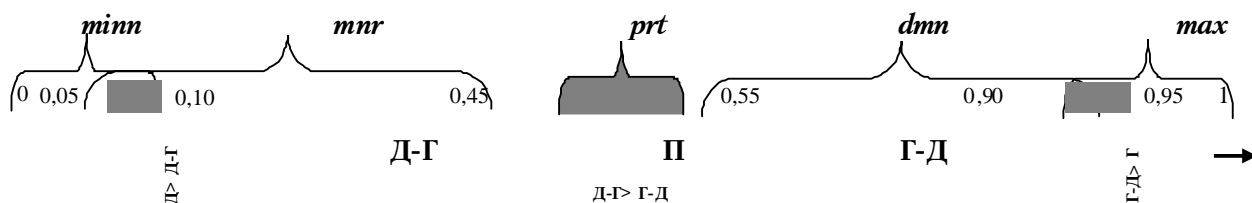

Рис. 1. Зв'язок діапазонів впливу громадських чинників із моделями управління загальною середньою освітою

освітню політику. Безперечно, навіть у цьому разі держава має певний вплив на управління загальною середньою освітою в регіонах, однак обсяг управлінських рішень, що приймається громадськістю, перевищує 90 %.

Зрозуміло, що показники, які розмежовують діапазони впливу громадських чинників, до певної міри є умовними, але такий підхід дає змогу краще аналізувати тенденції розвитку системи управління загальною середньою освітою (табл. 1).

Схему зв'язку діапазонів впливу громадських чинників із моделями управління загальною середньою освітою представлено на рис.1, де встановлені нами вище процентні показники меж діапазонів подані в числовому вигляді (0; 0,05; 0,10; 0,45; 0,55; 0,90; 0,95; 1).

Як бачимо, для розвитку системи управління загальною середньою освітою від державної до державно-громадської, громадсько-державної, громадської моделей необхідно забезпечити зростання впливу на управлінські процеси громадських організацій, зокрема об'єднань педагогів, батьків, учнів, творчих спілок, благодійних фондів, громадсько-патріотичних об'єднань тощо, які створюються еволюційним шляхом, є стабільними, незалежними від бюрократичних впливів і глибоко зацікавлені в результатах навчання і виховання.

Саме дієва мережа громадських організацій зможе забезпечити зростання рівня і якості загальної середньої освіти.

Зазначимо, що соціальні мережі тісно пов'язані з поняттям соціального капіталу. Американський учений Ф. Фукуяма підкреслює особливе значення соціального капіталу і його продукту – суспільної довіри – для розвитку посткомуністичних держав, зокрема України [1]. Тому розгляньмо це поняття детальніше.

Як відомо, поняття соціального капіталу вперше ґрунтовно проаналізував французький економіст П. Бурдьє, який визначив його як сукупність актуальних або потенційних ресурсів, для яких властиві міцні мережі зв'язків, більш-менш інституціоналізовані відносини взаємного знайомства та визнання [2, с. 66].

Р. Патном визначає соціальний капітал як соціальну організацію, мережу, норми поведінки та довіри, що полегшують координацію дій та співпрацю задля спільної користі. За Р. Патномом, соціальний капітал складається з таких компонентів: моральні принципи і норми, соціальні цінності (зокрема довіра), соціальна інфраструктура (насамперед, добровільні асоціації) [3] (див. рис. 2).

Рис. 2. Структура соціального капіталу (за Р. Патномом)

Дж. Коулмен підкреслив, що соціальний капітал – це будь-який вияв неформальної соціальної організації, що виступає як продуктивний ресурс для одного або більше акторів [4]. А. Бова визначив такі складові соціального капіталу: членство в громадських і політичних організаціях; довіра до формальних і неформальних зв'язків [5]. А. Колодій вважає, що компонентами соціального капіталу є мережа горизонтальних зв'язків між рівними і вільними індивідами; норми взаємності й довіри; навички колективних дій; почуття участі в громадських справах, обов'язку та відповідальності перед іншими людьми [6].

Ю. Савко виділяє три найважливіші структурні компоненти соціального капіталу: соціальні стосунки, завдяки яким індивіди можуть мати доступ до ресурсів їх партнерів по спілкуванню; обсяг і якість доступних ресурсів партнера по спілкуванню; стосунки взаємності обміну [7].

Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що для зростання рівня соціального капіталу, без чого неможливі соціальна довіра та динамічний розвиток держави, необхідно забезпечити розширення й активізацію соціальних мереж, зростання участі громадськості в суспільному житті країни.

Зрозуміло, що освітні системи не ізолювані від структур громадянського суспільства. Як підтверджує досвід, серед соціальних мереж – невід'ємного компонента структури соціального капіталу – одними з найдієвіших є освітні мережі, зокрема об'єднання педагогів, батьків, громадських організацій (асоціації педагогів, батьків, піклувальні ради, благодійні фонди, групи експертів тощо), без яких, своєю чергою, утруднений розвиток громадсько-державного управління освітою.

Справедливе і зворотне твердження – розвиток громадсько-державного управління загальною середньою освітою забезпечує підвищення рівня соціального капіталу, оскільки сприяє розгортанню соціальних мереж, активізації участі громадян у суспільних процесах і формуванню у молодого покоління демократичних традицій.

Історія підтверджує: неможливо знайти приклади існування демократично-ліберальної школи в тоталітарній державі, і навпаки – у ліберально-демократичній державі освітньої системи, організованої за принципом "піраміди", залежної від однієї особи – міністра освіти чи іншого керівника [8].

Спеціалісти Світового банку наводять дані, згідно з якими виявляється, що школи ефективніше працюють, коли батьки та місцеві жителі активно допомагають освітянам. У таких випадках учителі працюють більш самовіддано, учні показують кращі знання [9].

На думку Р. Патнема, соціальний капітал значною мірою визначає сферу виховання дітей. Довіра, мережі, норми взаємності в сім'ї, школі, групі, серед сусідів й у місцевому співтоваристві чинять да-

лекосяжний вплив на можливості і життєвий вибір дітей, їх поведінку та успіхи в навчанні [3].

Отже, розвиток громадських чинників в управлінні загальною середньою освітою пов'язаний із рівнем соціального капіталу.

Для визначення рівня соціального капіталу проводилися дослідження громадської думки щодо різних видів довіри, членства в торговельних об'єднаннях, клубів або релігійних організаціях, поширення кредитних кооперативів (у країнах, що розвиваються), особливостей громадського і сімейного життя, зокрема відносин між дітьми і батьками, сумісного мешкання дітей із їх літніми батьками, постійності місця проживання, активності виборців, кола читачів і відвідування релігійних шкіл тощо [3, с. 25–26].

Зокрема, фахівці Світового банку запропонували для вимірювання рівня соціального капіталу здійснити дослідження щодо визначення рівня розвитку громадських асоціацій і мереж, довіри й солідарності, колективних дій та співпраці, інформації і комунікацій, соціальної єдності та включення, громадської діяльності [9].

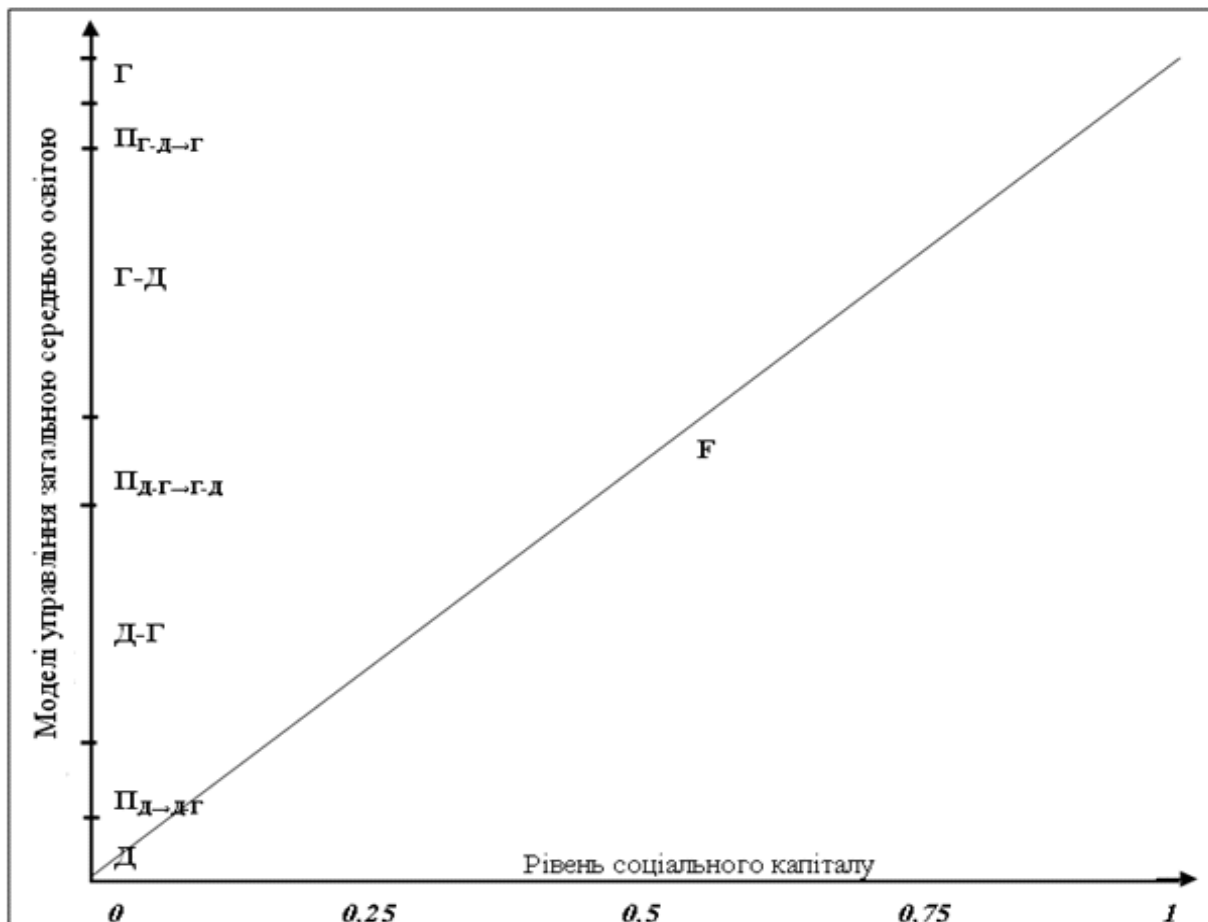

Рис. 3. Зв'язок моделей управління загальною середньою освітою з рівнем соціального капіталу

Однак нас більше цікавлять тенденції розвитку соціального капіталу та їх зв'язок із громадською активністю в управлінні освітніми системами, ніж конкретні методики його визначення. Інтегрально ці показники можна подати в числовому вигляді в одиничному діапазоні від 0 до 1, яким відповідають мінімальний і максимальний рівні соціального капіталу.

Мінімальним показникам рівня соціального капіталу з низьким ступенем розвитку соціальних, зокрема освітніх, мереж і активності громадськості відповідає державна модель управління загальною середньою освітою. Із збільшенням впливу громадських чинників на управління соціальними, зокрема освітніми, системами і розвитком мереж зростає рівень соціального капіталу, і моделі управління загальною середньою освітою розвиваються від державної до державно-громадської та громадсько-державної. Максимальним показником рівня соціального капіталу з високим ступенем розвитку соціальних, включно з освітніми, мереж і активності громадськості відповідає громадська модель управління загальною середньою освітою (рис. 3).

Отже, розвиток моделей управління загальною середньою освітою від державної до державно-громадської, громадсько-державної і громадської нерозривно пов'язаний із рівнем соціального капіталу, дієвістю соціальних, зокрема освітніх, мереж, активністю громадських організацій у суспільному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал? / Ф. Фукуяма // День. – 2006. – 17 жовтня. – № 177. – С. 4.
2. Бурдье П. Форми капіталу / П. Бурдье // Экономическая социология. – 2002. – № 5. – Т. 3. – С. 60–74.
3. Патнем Р., Леонарді Р., Нанетті Р. Й. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / пер. з англ. В. Ющенко / Р. Патнем, Р. Леонарді, Р. Й. Нанетті. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. – 302 с.
4. Coleman J. Foundations of Social Theory / J. Coleman. – Cambridge (MA), 1990. – P. 307.
5. Бова А. Соціальний капітал в Україні: досвід емпіричного дослідження / А. Бова // Економічний часопис – XXI. – 2003. – № 5. – С. 46–50.

6. Колодій А. Сутність громадянського суспільства і механізми його впливу на політику [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=148>.

7. Савко Ю. Громадянське суспільство, соціальний капітал і політична участь [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Visnyk/Visnyk4/Politologija/Savko.htm>.

8. Дзвінчук Д. І. Сучасні тенденції розвитку та управління освітою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософ. наук: спец. 09.00.10 "Філософія освіти" / Д. І. Дзвінчук. – К., 2007. – 38 с.

9. Grootaert C., Narayan D., Jones V. N., Woolcock M. Measuring social capital: an integrated questionnaire (World Bank working paper; no. 18) [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.acdivoca.org/acdivoca/Amapbds.nsf/26e7005b12eaaab498525738e006e9b90/2f9ba2c1cbea811b85256e7f006fcbf2/\\$FILE/WB%20Integrated%20Ques%20on%20SC.pdf](http://www.acdivoca.org/acdivoca/Amapbds.nsf/26e7005b12eaaab498525738e006e9b90/2f9ba2c1cbea811b85256e7f006fcbf2/$FILE/WB%20Integrated%20Ques%20on%20SC.pdf).

Цитувати: Пастовенський О. В. Зв'язок моделей управління загальною середньою освітою з рівнем соціального капіталу / О. В. Пастовенський // Постметодика. – 2012. – № 1. – С. 39–43.

© О. В. Пастовенський, 2012. Стаття надійшла в редакцію 24.04.2012 ■